ÇINARALTI

Sayı : 54

Kuru 15

MİLLİYET DERGİLERİ

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUA

BU SAYIDAKİLER:

Buhran ..... Yusuf Ziya Ortaç

Ben milliyetperver değilim diyen bir öğretmen H. E. Erkilet

Edebiyatçılar ve lisaniyatçılar ..... Peyami Safa

Seciye ve ahlâk ..... Dr. M. Hakkı Akansel

Bir gölge ki (şiir) ..... Dündar Aküna

Hani (şiir)

Anadoluda Türk yazıtları var mı? ..... R. Yalgın

Süleymaniye (şiir) ..... Edip Ayel

Delhiden Üsküdara ..... Barkın

Hamdi Başar, Ziya Gökalp'a karşı ..... Vecdi Bürün

Göç (milli roman) ..... Yusuf Ziya Ortaç

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Okuyucularımıza :

Çınaraltı Koleksiyonu

İkinci cildi çıktı

Fiati :

İstanbul için 410 Kuruş

Taşra için 425 »

Çınaraltı'nın 27 den 52 nci numaraya kadar altı aylık nüshasının koleksiyonu güzel bir cilt halinde yaptırılmıştır. Sahifelerinde fikir, San'at dünyamızın en kıymetli imzalarını taşıyan ve mevcut sayısı pek az olan bu koleksiyonu edinmek istiyenlerin şimdiden acele etmelerini tavsiye ederiz.

İKİ CEPHE!

Millî Piyangonun iki millî cephesi vardır: Biri, Türk milletini zengin eder. İkincisi de Türk millî müdafaasına hizmet eder.

Bir Millî Piyango

almakla iki iş görmüş oluyoruz: Şahsımıza ve memlekete hizmet!

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. VE İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR

HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228

REÇETE İLE SATILIR

---

misafir gelince

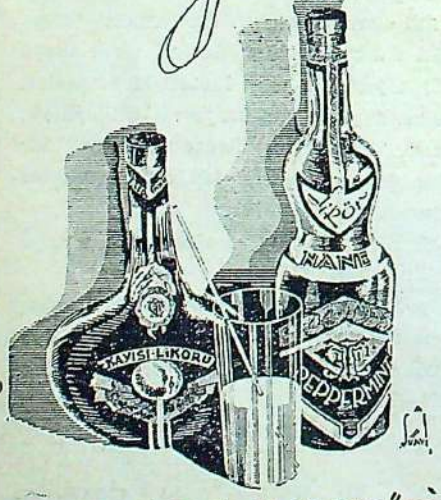

SODALI LİKÖR

İKRAM EDİNİZ

NEVROZİN

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal kes

İcabında üç kaşe alınabilir

Taklitlerinden sakınınız

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
ORHAN SEYFİ ORHON

Basıldığı yer:
Cumhuriyet Matbaası — İstanb

Haftanın Tarihi

DİL BAYRAMI

Birinci Dil Kurultayının açılma tarihi 26 Eylûl Dil bayramı sayılmaya karar verilmişti. Birinci Dil Kurultayı 26 Eylûl 1932 de toplandığı için bu sene 26 Eylülde 10 uncu Dil bayramı kutlandı. Memleketin her tarafında törenler yapıldı. Ankarada, başta Maarif Vekili Hasan Âli Yücel olduğu halde bütün Dil Kurumu mensupları Ebedî Şef Atatürk'ün muvakkat kabrini ziyaret ettiler ve Dil Kurumu namına bir çelenk koydular. Ankara Halkevinde büyük bir toplantı yapıldı. Peşte elçisi Ruşen Eşref ve diğer hatipler dil devrimi hakkında nutuklar verdiler, şiirler okundu. Dil Kurumu Genel Sekrcteri Mahim Necmi Dilmen Ankara radyosunda bir söylev verdi. Bu söylevde Genel Sekreter, Türk Dil Kurumunun çalışmalarından bahsettikten sonra sözüne şunları ilâve etti:

«Bize öyle bir yazı dili lâzımdır ki, yurdun içinde ve dışında Türkçe bilen ve konuşan bütün insanlar, okudukları veya dinledikleri zaman onu kolaylıkla anlarlar. Anlaşılmazlığın yazıda bir hüner sayıldığı, bilginin özel bir dili tanıyanların haksanıldığı devirler artık çok arkada kalmıştır. Biz yurdumuzda herkesin okuma yazma bilmesini, okuyup yazan her insanın da okuduğunda bir şey anlamasını, hiç olmazsa sezmesini istiyoruz.»

İstanbulda, bütün Halkevlerinde toplantılar yapıldı. Beyoğlu Halkevinde millî oyunlar oynandı. Gazeteler dil devrimi hakkında yazılar neşretti.

10 uncu Dil bayramı dolayısiyle Ulus gazetesinde (Dil ve İnsan) adlı bir makale neşreden Profesör Hasan Reşit Tankut, makalesinin bir yerinde dikkate değer eski bir vakıfnameyi bildiriyor:

«Dil, cemiyetin ve ferdin en kutsal aşkıdır. Dil sevgisi gibi insanı iliklerine kadar saran bir sevgi düşünülemez. Vaktiyle Osmanlı devleti zamanında Bağdat'taki evkaf arşivleri düzenlenirken o vakit için gayet gayet garip görünen eski bir vakıf betkisine rasgelmişler. Bu betkeyi bizzat okuyan dostum hâlâ kuvvetini kaybetmemiş olan o günkü hayretiyle dedi ki:

«Hazret Bağdat'a yerleşmiş zengin olmuş ve bir gün servetini Mekke'de Türk dilinin yayılmasına ve güçlenmesi işine vakfetmiş.»

İnsan ödünç aldığı şeyleri — kıymetleri ne olursa olsun — kendininkiler kadar sevemez.»

BARBAROS İHTİFALİ

27 Eylûl pazar günü, Barbaros'un, Avrupa devletlerinin birleşmiş muhteşem donanmalarını yendiği, Türk denizciliğinin üstünlüğünü bir kere daha bütün dünyaya kabul ettirdiği şanlı Preveze zaferinin 404 üncü yıldönümü idi. Bu münasebetle Barbaros'un Beşiktaştaki türbesi önünde büyük tören yapıldı.

Nuri Demirağ'ın meydana getirdiği hava filosu da merasime iştirak etti.

Merasimde Vali ve Belediye Reisi Dr. B. Lûtfi Kırdar, Donanma kumandanı amiral Şükrü Okan, askerî ve mülkî erkân, vapurcular, deniz teşkilleri mensupları da hazır bulunmuştur.

İhtifale tam saat 10 da deniz bandosunun çaldığı İstiklâl marşı ile başlanmıştır. İstiklâl marşı çalınırken limandaki bütün vapurlar, düdük çalarak büyük ölüyü selâmlamışlar ve bu sırada Barbaros zamanındaki kıyafetleri taşıyan erler türbenin önündeki direğe şanlı bayrağımızı çekmişlerdir.

Bundan sonra Türbeye Vilâyet, İstanbul kumandanlığı, Donanma kumandanlığı, Parti, Liman ve diğer teşkiller tarafından gönderilen çelenkler konmuştur.

Çelenk koyma merasiminden sonra deniz talim alayından mürettep iki manga, türbenin bahçesinde havaya el atış yapmıştır.

Bundan sonra kürsüye gelen Beşiktaş kaymakamı, Preveze deniz zaferini Türk tarihine sunan büyük Türk miralının hamasetlerini anlatan ve kahraman Türk denizcinin yüce ruhunun bugün denizcilik tarihimizde muvaffakıyet ve kuvvet sembolü olduğunu söylemiştir.

Beşiktaş kaymakamından sonra kürsüye gelen deniz teğmeni Ertuğrul da heyecanlı bir hitabe ile Barbaros'un muvaffakıyetlerini tebarüz ettirmiştir.

Nutuklardan sonra deniz talim alayından mürettep bir tabur, mektepler, kız ve erkek izciler tarafından yapılan bir geçit resmile merasime nihayet verilmiştir.

Gece, Barbaros'un türbesi projektörlerle aydınlatılmıştır.

Asrî Kerem

Yazan:

Orhan Seyfi ORHON

Mizahî destan

Fiatı 50 kuruş

Satıldığı yer:

İstanbul Ankara caddesi Gayret Kitabevi

Yeni neşriyat:

BİR KALBİN IŞIKLARI

Yazan: Orhan ARINÇ

Şiir mecmuası, Basıldığı yer: İstanbul, Raşit Bütün Matbaası, 1948 sahife, 40 kuruş.

Bu kitap, genç şairin oldukça sursuz bir nazım tekniği içinde, düz bir lisanla her çeşit mevzua temas eden duygularını taşıyor. Kitabın içinde lî mevzular, şahsî tahassüsler ve hatta manzum hikâyeler bile vardır. Çok bir sanatkârın bu kadar geniş sahada şahsiyetini tanıtması kolay değildir. Bizce, genç sanatkârlar, hiç olmazsa başlangıçta mizacına en uygun gelen tahassüs tarzlarını benimseseler muvaffakıyet daha kolay ve daha kuvvetli olur.

«Bir kalbin ışıkları» içinden (Değirmen) adındaki şu pek hoş manzumeyi alıyoruz:

DEĞİRMEN

Olukta gürül gürül aktı güneş dolu su,
Açıldı hazin hazin değirmenin uykusu...
Baygın baygın gerindi koca dünyası or
Yüzlerce kara çuval sanki kurbanlık ko
Sanki iki aç mide, boşuna dönen taşlar,
Eğer ömür olmasa zaman böyle yavaşla
Su diner ve çark susar, yalnızlığa gömü
Burada iş hayatı böylece doğup ölür...'

Orhan ARI

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 54 — Cumartesi 3 Birinciteşrin 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22128 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 3

Buhran

Yazan: Yusuf Ziya ORTAÇ

Buhran geçiriyoruz: Pazarda gördüğümüz her şey, mısırdan inciye kadar, bugün dünden, yarın bugünden pahalı.

Bu, iktisat buhranı değil, ziraat buhranı değil, ticaret buhranı değil, para buhranı değil, sadece, ahlâk, ahlâk, ahlâk buhranıdır.

Herkes kazanmak istiyor: Bire beş, bire on, bire yüz. Fikretin dilile :

Doyunca, tiksinince, çatlayıncıya kadar

Para, artık hırs değil, şehvet olmuş. Altın dişlerinin salyaları akarak saldırıyor: Alın terile sulanmış tarlanın namusuna, göz nurile dokunmuş kumaşın ırzına ve fuhuş kokan lâvanta şişesine!

Satan, bugün dünden daha pahalıya satmak; alan, bugün yarından daha ucuz almak tamahile bir yandan depolarını boşaltıp bir yandan depolarını dolduruyor.

Neden mi?

Çünkü masum bir itimatla, devlet piyasadan elini çekti ve sermaye, piyasaya elini koydu.

Bu sermayenin, yalnız nüfus kâğıdı Türktür!

İnanmazsanız, her gün Millî Korunma Mahkemelerine verilen suçluların listesini okuyunuz.

Ve inanmazsanız, Maçka tepelerindeki apartımanlardan Ada çamlarındaki köşklere kadar bütün binaların yeni hüviyetlerini araştırınız: Hepsi birer birer millî tabiiyetini değiştiriyor!

Bir yandan müstahsilin memesini, bir yandan müstehlikin kesesini sağan bu iki el, yalnız bir baş için çalışmaktadır. Hiç bir millet kaygusu ve hiç bir memleket duygusile zonklamıyan kendi kopasıca başı!

Millî bünyemizin ana direklerini çatırdatan bu yeni Samsonların mutlaka başlarına bir gelecek var!

Yusuf Ziya ORTAÇ

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

Cinaralti 3 Birincikanun 1962, sayı 54

"BEN, MİLLİYETPERVER DEĞİLİM!,,
DİYEN BİR ÖĞRETMEN!

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Birkaç gün evvel, bir gazetenin yazı müdürünün odasında idim. Bir yazar olduğu anlaşılmakta olan bir adam ayni odaya girmiş ve lâfa karışmıştı. Bir şeyler söylemek ve kendi dert ve rüşüncelerini mutlaka anlatmak için ayaktakilerin birini bırakıyor, diğerini yakalıyordu. Bir aralık «Ben milliyetperver değilim, hiç olmadım ve olmam...» dediğini duyar gibi oldum. Kulaklarıma inanmak istemedimse de, anlattığım maalesef bir hakikattir. O anda sağır olmağı cidden çok isterdim.

Yüksek seciyeli büyük bir edibimizin vaktiyle kullandığı bir sözü beğenmiyen o milliyetsiz adam «Ben milliyetperver değilim, hiç olmadım ve olmam ama böyle iken bile doğrusu... kelimesi varken... lûgatini kullanmam. Evde nasıl konuşuyorsak öyle yazmalıyız...» diyor ve büyük bir edibimizin vaktiyle kullandığı eski bir sözün daha münasibini şimdi bulup kullandığı için kurumlanıyordu. Bereket versin yazı işleri müdürü ona ters cevaplar vererek sözlerine kızdığını belli etmişti.

Dikkat ettim, yeni Türkçe kelimelerle meşgul olan bu milliyetsiz edib taslağı için, Türkçenin yabancı sözlerden kabil olabildiği kadar temizlenmesinde âmil olan millî bir aşk ve gaye değildir. O, Türkçenin sadeleşmesine meselâ yandan çarklı eski vapurlar yerine arkadan uskurlu yenilerinin inşası veyahut eski süslü ve muğlak yapılar yerine de yeni kübik ve pratik binalar ikamesi nev'inden, pratik bir hareket gözüyle bakıyordu.

Dilini konuştuğu, toprağında yaşadığı ve iyiliklerini gördüğü bir millete karşı bu derece saygısızlık gösteren, üstelik misafir bulunduğu bir gazetenin bir odasında oturanların millî duygularını bu derece hiçe sayarak ulu orta «Ben milliyetperver değilim, hiç olmadım ve olmam» demekten çekinmeyen adamın suratına baktığım zaman bana bakmıyordu. Onun gözleri eğik, nazarları yerde sürünüyordu.

Milliyetperver olmadığını açıkça söyleyip durduğu halde, milliyetperver geçinen bir gazetenin sütunlarında yazılarına yer bulan bu adam acaba kimdi?. Bu adamın bilâhare bir öğretmen, hem de bir lise öğretmeni olduğunu anlayınca soğrusu hem pek heyret ettim, hem de yüreğimin sızladığını duydum.

Türklüğünü duymayan bir adam bu memlekette bir Türk okulunda nasıl öğretmen olur?. Sonra da lise öğretmenliğine kadar nasıl çıkabilir?. Türklük erinde ve milliyetperverliklerinde zerre kadar şüphe edilenler orduya subay olarak nasıl kabul edilemezlerse ve mevcut olanlar, malûm oldukça nasıl çıkarılmak icabederse, Türk gençliğinin yetiştirilip terbiyesine memur olanlar hakkında da ayni ihtimam ve hassasiyet gösterilmek ve dolayısiyle Türklüğü ve milliyetperverliği şüpheli olanlar, Türk öğretmen ordusuna kabul edilmemek lâzım gelmez mi?.

Mekteplerde okunup tahsil edilen bilgiler Türke, Türklüğe ve Türk milletine yaramadıktan sonra bunların memlekete fayda yerine mazarrat bile verebileceklerini bizzat Maarif Vekili söylemedi mi?. Yeni Başvekil kurduğu hükûmetin programını Büyük Millet Meclisinde okurken «Biz Türküz, her zaman Türk ve Türkçü kalacağız» demedi mi? Eğer bunlar sırf günün bir mevzuuna temas için söylenmiş sözler değillerse, yani program iseler, o halde tatbik ve icra edilmeleri icabetmez mi? Bu takdirde «Ben milliyetperver değilim, hiç olmadım ve olamam» diyen bir öğretmene Türk gençleri ve Türk gençliği nasıl teslim olunur? Böyle adamların Türk gençlerine verecekleri bilgiler, Maarif Vekilinin 22 nisan konuşmasında pek güzel işaret ettiği gibi « O şey için» olabilir mi?!. «O şey bizim için Türklüktür, vatandır, millettir, tarihimizdir, bugünümüz ve yarınımızdır»... Evet, Maarif Vekilimiz böyle demişti. Fakat bir lise muallimi de «Ben yetperver değilim, hiç olmadım mam» diyor! «Şu halde kafam durduğumuz bilgileri yüreğimiz ten inanın sıcaklığına ve ışığın mamız» nasıl mümkün olacak?. muallimlere hâlâ yer ve ders mi?!.

Maarif Vekili «Ben Türkü meyen, dilde, duyguda Türk herşeyim Türk milleti içindir içmeyen elbetteki Türk değildir ahlâk kuralına göre, böyle olan daşı en günahlı bir insan olarız» demiş olduğuna göre, böyl öğretmen ordusu kadrolarında yer verilebilir mi?!. Filvaki, bö retmenler olacağına hiç olmam daha hayırlıdır. Çünkü bunlar bilgi ve millî terbiye yerine zehir ler. Böyle öğretmenlerin yetiştir gençlerin inan düsturu: «Ben her şeyim Türk milleti içindir»

*

Yukarıdaki mütalâa ve rimiz, şüphesiz yalnız «Ben perver değilim» diyebilen ö aittir. Çünkü memleketimizin emtlerindeki muhtelif okulla arif Vekilinin dediği gibi, okur falarına doldurdukları bilgileri yüreklerini titreten bir inanın na ve ışığına bağlıyan pek çok ve milliyetperver öğretmenler na kaniiz. Eminim ki onlar d aralarında «Ben milliyetperver hiç olmadım ve olmam» diyen allimin bulunduğunu istemez!

H. E. ER

Sayın bay R. Yalgın'a:

İnegöl'ün aslının Aynagöl old haritada görmüştüm. Acaba orada ne diyorlar? İnegöl mü yoksa Ay Her iki ad eski harflerle ayni sı dığı için, bir mâna ifade eden A nasız İnegöl'e kolayca çevrilmiş ola nun aydınlatılmasını rica ederim.

H. E. E

Edebiyatçılar ve Lisaniyatçılar

Yazan : Peyami SAFA

Lisaniyatçı lisan hâdiselerini ince-k için tahlil eder. Biliyoruz ki her canlı bütünleri öldüren, terkip-zen ve sabit parçalara bölen bir ameliyesidir. Hiç bir uzviyet, meden uzuvlara bölünemiyece-hiç bir terkip de, bütününe ait kaybedilmeden çözülemez.

Lisan canlı bir bütündür. Lisani-onu tahlil edebilmek için teşrih na yatırır ve kadavrası üstünde ni dolaştırır. Lisanın unsurları daki sabit münasebetleri kavrı-k için de böyle yapmak lâzım-nun için lisaniyatçı mevzuunun e değişikliği olan hali üstünde ölü ve sabit olan geçmişi üstün-ışır: Asıllar ve kökler arar; keli-etimolojik merhalelerini yok-sanın tarihini inceliyerek diğer la mukayesesini yapar. Çünkü atçı sanatkâr değil, ilim adamı oliçin objektif kalmağa, lisanı içinaşamağa değil, ona dışından bakmecburdur.

ebiyatçı, bilâkis, lisanın sabit arını aramak zorunda olmadığı ü tahlillerin değil, canlı terkip-damıdır. Lisanı hayat ve hareket iken kullanır. Onu geçmişine geleceğine doğru götürür. Bir ihini yapan anatomi âlimi ve binen süvari nasıl başka başka ve melekeleri temsil ediyorlarsa ın kadavrasını açan lisaniyatçı ni diri diri kullanan edebiyatçı ayrı fonksiyonlara sahiptirler. vücudunun anatomisini bilen bir plâstik dans yapan sanatkâr a da bu fark vardır.

anatomi âlimi ne binicilik, ne itehassısıdır. Eğer ona bu işleri ağa kalkarsanız belki atın üsde, sahneden de aşağı yuvarisan işlerinde de tıpkı böyledir: yabancı unsurlarından mümğu kadar süzmek, onu kendi arı içinde tekemmül ettirmek n canlı bütününe ait bir kulatını edebiyatçıdan değil de minden beklerseniz, karşınıza e ölü çıkar; aradığınız yeni ifade vasıtası yerine bulduğunuz bir lisan kadavrasından başka bir şey olmaz.

Biraz evvel «Bir lisanı yabancı unsurlarından mümkün olduğu kadar süzmek» dedim. Bu cümlenin şart koştuğu imkân üstünde biraz durmak isterim. Vahşilerinkinden başka dünyanin hiç bir lisanı «saf ve sade» değildir. Bu safiyeti ve sadeliği mutlak değil, nisbî mânasile anlamamız ve kabul etmemiz lâzımdır. Her kelimenin mutlaka Türkçesini bulmak, bulamazsak uydurmak sevdasından vaz geçmeliyiz. Son derece zengin kelime hazinemiz ve teşkil eklerimizle yeni kelimeler yapmamıza asla muarız değilim. Hattâ bunların ilk önce yadırganacak olanlarına karşı da büyük bir sabır ve müsamaha taraftarıyım. Sayısız provaların lüzumuna da inanıyorum. «Lüzumlu» mu diyelim, «gerekli» mi? Türlü metinler içinde her ikisini de ayrı ayrı deneyebiliriz. Meselâ ben hâlâ «dil» ve «lisan» arasında tereddüt ediyorum. Her ikisini de kullanıyorum. Bu tereddüdümün pek haklı sebeplere dayandığını sanıyorum. Belki aldanıyorum: «Dil» demekte tereddüt belki mânasızdır. Fakat nüanslarını kaybetmiş bir lisanın bence on paralık hayisiyeti olmadığı için, bunlar üstünde bir sanatkârın hassasiyetini mazur ve meşru görmek lâzımdır.

Tedrici tekâmül taraftarı da değilim ve «lisan devletçisi» yim. Hiç bir bahçe bahçıvanın müdahalesi olmadan düzelmez. Fakat lisanda devleti kimler temsil eder? Lisaniyatçılar mı, edebiyatçılar mı? Lisanın tekâmülüne hizmet edenlerin edebiyatçılar olduğunu münakaşa etmek bize yakışmıyan bir iptidailik olur; netekim lisaniyatçılar ve gramerciler de en tekemmül etmiş örnekleri edebî metinlerde ararlar. İçinde edebiyatçı bulunmıyan bir akademi yoktur ve tasarlanamaz. İçinde süvari bulunmıyan ve yalnız hayvan anatomistlerile dolu bir sipahi ocağı olamıyacağı gibi.

Türk Dili Kurumu yalnız anatomi âlimlerinden mürekkep bir lisan ocağıdır. Yaptığı incelemelerin tarihî büyük kıymetini inkâr etmek hatırımdan geçmez. Âzasını teker teker tanıdığım ve her birinin bu yoldaki bilgilerine de, emeklerine de hayran olduğum bu ilim müessesesi, Türkçenin tekâmülü tarihinde en şerefli başlangıçtır. Fakat bu Kurumun cevherli insanları, Türkçenin yapısından ziyade kullanışına ait bir zevk ve sanat dâvasında sanatkârın baş rolünü hiçe saymak gibi, tarih önünde kendilerini mesul edecek bir haksızlığa düşüyorlar. Sanatkâr onları takip edemez, onlar sanatkârı takip edeceklerdir. Burada bir kıymet mertebesi, bir hiyerarşi dâvası yok, sadece lisanî tekâmülün zarurî kıldığı bir iş bölümü vardır.

Bir resmi estetik âlimi mi yapar, ressam mı? Vazifesi sanat eserlerinde güzellik tekâmülüne ait problemleri aramak ve incelemek olan estet nasıl resim yapmazsa lisaniyatçı da lisan yapmaz, halk ve onun zevkini temsil eden sanatkârın lisanını inceler. Dünyanın bu orta malı hakikati bizde de anlaşılıncıya kadar, «şuhudî mazi» ye «dili geçmiş» ve «naklî mazi» ye «mişli geçmiş» demeğe kadar varan lisaniyatçılarımızın ellerindeki kalemin Türkçeyi öldüren bir hançer olduğu da anlaşılmıyacaktır.

Peyami Safa

●

Seçme Sözler

★ Gençlik muhafaza edilmeğe değer yegâne nimettir. OSCAR WILDE

★ Hem âşık hem de aklı başında olmak mümkün değildir. BACON

★ Tek kollu bir makas gibi bekâr da noksan bir mahlûktur. FRANKLIN

★ Ancak korkaklardır ki yurtseverlerin imanı ile alay etmeğe kalkarlar. S. JOHNSON

★ Yurtlarını sevenler biribirlerini de severler. BYRON

★ Bir millet hülyalara dalmakla değil, kan ve demirle adam olur. — S. WINBURNE

★ Sulh ve sükûnun yeri dış âlem degil, içimizdir. TAİNE

SEÇİYE ve AHLÂK

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Meşhur Fransız Bilgini (Pastör) ün torunu **Robert Vallery - Radot'nun: (Sources d'une doctrine nationale** - Milli bir umdenin kaynakları) isminde, 1942 mayıs ayında basılmış, ve Fransanın 1940 hezimetinin sebeplerini arıyan bir eseri çıktı. Müellif, bu mağlûbiyetin sebeplerini, 1795 Büyük İhtilâlini hazırlamış olan, on sekizinci asır Fransız filozoflarına kadar götürüyor: **Volter, Jan Jak Ruso** ilh...

«Bu filozoflar, realiteyi, hakikati, hiç «nazarı dikkate almadan, mücerret (abstrait) «bir (insan) meydana koydular. Onun, ailesi «ve muhiti ile olan münasebetlerini hiç dü- «şünmediler. Ortaya: Hürriyet, müsavat, in- «sanların hakları gibi, görünürde pek parlak «fikirler attılar. Fakat, tatbikat alanında, «bu fikirler, bambaşka ve hiç beklenilmeyen «neticeler verdi.

«Bu fikirlerin tesirleri altında: (Halk «hâkimiyeti), (Seçim usulü ile idare) gibi, «nazariye itibarile çok parlak idare şekilleri «meydana çıktı. Milyonluk insan kütleleri, «devlet idaresine karışmağa davet olundu. «Fakat, bu milyonların zekâsı, bilgisi, ahlâkı «hiç düşünülmedi. Bunun üzerine, bu yeni «durumdan istifade ile zengin olmak, meşhur «olmak, öteki insanlara hâkim olmak gibi «hırsları tatmin için, bir takım hinoğlu hin- «lere gün doğdu. Halkın en fena huylarını «okşamak suretile, bazan bir şişe şaraba «karşılık, ellerinden reylerini aldılar. Pek «iğrenç ve kirli (Seçim dalavereleri), fırka- «ların bayağılığı, ortalığa hâkim oldu. Bu yüz- «den, memleketin en mühim ve nâzik idare «manivelâları, bir takım, vatansız, ahlâksız, «beyinleri, kendilerinin ve hempalarının şah- «si menfaatlerini düşünmekten başka bir şey «kavrayamıyan kültürsüz insanların ellerine «geçti. (Fena para iyi parayı ortadan kovar) «derler. Yani, herkes, altın gibi iyi parayı «saklar, ortalıkta kâğıt para dolaşır, demek- «tir. Onun gibi memlekette, onun yüksek «menfaatlerini düşünecek bir b a ş, bir k u- «r u m olmaması yüzünden, kötü insanlar, «iyi insanları ortadan kovdular. Yıl, değil, «yıllarca, Fransa uğursuzların elinde kaldı.»

Bu hâli, büyük Fransız filozofu **Ernest Renan**, 1870 hezimetinden sonra, Fransayı kaldırmak için yazdığı: **(La Reforme intellectuelle et morale** - Aklî ve ahlâkî islâhat) isimli eserinde, daha o zaman görmüştü. Robert Vallery - Radot, Renanın bu eserinden aynen metinler almıştır. Ben, bu aynı metinleri, 27 ilkkânun 1941 tarih ve 21 sayılı (Çınaraltı) mecmuasında: **(Milli bir ülkünün hayati ehemmiyeti)** isimli bir yazımda tercüme etmiştim.

Renanın bu fikri şudur: (Bir devleti: **(Seçkinler tabakası)**, (Mümtaz sınıf), aydınlar, yüksek kültür sahibi insanlar idare etmelidir. Ayak takımına fırsat verilmemelidir. — Ayak takımı idaresinin en tipik (Nümune olacak) misali, Osmanlı tarihinde **(Patrona Halil)** hükûmetidir. — **Bir memleket için, bir seçkinler sınıfı yetiştirmek en hayati bir meseledir.** Çelik seciyeli, yüksek ahlâklı, çok zeki, çok okumuş, çok görmüş, çok yurtsever (bunun için o memleketin halis çocuğu olmak şarttır), insanlar, o memleketin en nazik idare yerlerine getirilmelidir. Çünkü, ancak bu çeşit insanlardır ki, (vatan gibi, (vatanın yüksek menfaatı) gibi, (mücerret - abstrait) fikirleri düşünebilirler. Renan der ki: **(İnsan, ancak gayet geniş ve çeşitli bilgiler, ve olgun bir muhakeme (akıl ve mantık) sayesinde, kendini, sersemce işlere atılmaktan koruyabilir).**

(Taine) de: «Daha iyi görebilmek için, daha çok bilmek lâzımdır.» diyor.

İşte, bunun için, yüksek, aynı zamanda (millî) bir kültür şarttır. 17 ve 18 sayılı (Çınaraltı) nda: **(Olgun insanlar)** isimli yazıyı bunun için yazdım.

Yine, büyük **Renan: (Kanunlar, nizamlar pek az şeydir; asıl mühim olan (İnsanlardır)** diyor. Evet, iyi kanunlar, iyi rejimler, en sonunda, onları tatbik alanına koyacak insanlara dayanır. İngilterede iyi mahsul veren (Parlamentoculuk), Fransada berbat bir yemiş verdi. Fransız filozofu **Taine** (Ten) de: **(Tarih, insan denilen yaratığın marifetlerinin hikâyesinden başka bir şey değildir)** diyor.

En yüksek fikirler, onları düşünebilmiş olan filozofların beyinlerinden çıkıp halk arasına yayılınca, derhal şekillerini, mânalarını değiştiriyorlar. **Anatole France: (Bir kitabın, okuyucusu adedince değişik nüshası** vardır) der. Yani, aynı metni, herkes, kendi irsiyetine, tahsiline, görgüsüne, tecrübesine göre, bazan, birbirine tamamile zıt bir tarzda anlar. Filozofların fikirlerini yine, ancak yüksek kültür sahibi olanlar anlayıp hazmedebilirler. Fakat, aynı fikirler, halk için, bir (zehir) olabilir. Bilmem hangi fikir adamı: **(Avucumun içi hakikatlerle dolu olsa, onu açıp halkın üzerine saçmazdım)** demiş.

İşte, on sekizinci asır filozoflarının o yüksek fikirleri, halk arasına girip, kö ratıklar tarafından şahsi menfaatler ı da kullanılınca, 1940 da, Fransanın ma yetine kadar gittiler.

***

Seçkinler sınıfının hayati ehemm den bahsettik. Bu sınıf nasıl yetişir?

Bunu anlatmak için, **(irsiyet)** bil son kazançlarını, pek kısa olarak, söy gerek. Bu hususta, daha etraflı bilgiler mek isteyenlere, hayat bilgisi **(Biyoloji** m **Jean Rostand'ın: (La vie et ses lèmc** - Hayat ve onun meseleleri) 1939 da çıkan ve hekim olmıyanlar iç zılan, kıymetli eserini tavsiye ederim.

Aşağı sınıf hayvanların üremesinde **siyet)**, erkeklik, dişilik yoktur. **Buna: tenojenez)** tarzında üreme, derler. Bu tıklar, aynı matbaadan çıkmış bir nüshaları gibi, birbirinin tıpkısıdır. İ larda da: **(hakiki ikizler)** denilen böyledir. Gerek bedence, gerek akılca, ahlâkça, birbirinden ayırt edilmeleri sızdır. İnsanlarda ise, üreme, **(cinsi** olur: erkek dişi vardır. Bu şekil, **(hay** tekâmülünde (évolution), daha ileri bir ledir. Çünkü, **(tesadüf)** e, **(bekleni şey)** e kapı açılmıştır. İzah edeyim :

İnsanlarda, irsiyet, insan tohun nüvelerinin içinde bulunan ve: **(Kro** denilen haddinden fazla küçük ipl vasıtasile, ana ve babadan çocuklara yor. Her insanda, her hücrede bu zomlardan kırk sekiz tane vardır. tohumda, yirmi dört tanedir, yirmi dö de anadan gelir, yine kırk sekiz olu çocuğun, tam mânasile yarısı anasının da babasınındır. Bu kromozomlar, bir hin taneleri gibi, üst üste dizilmiş ve yetsiz derecede küçük olan, ve **(Jen)** len taneciklerden ibarettir. Asıl irsiye ledenler, işte bu (Jenler) dir. Bunlara siyet âmilleri» de denir. Bu jenlerin l ananın ve babanın, gerek bedeni, ge magi, gerekse ahlâki bütün hususiy taşırlar: meselâ, bir jen, gözün rengir veya böyle olmasına memurdur, bir çocuğun ciddi veya havai olmasına olur. Bunlardan, binlerce vardır, ve tohumd, dağınık bir halde bulunu tohum birleşirken, **(tesadüf)** eseri gelişi güzel birleşirler. Bu jenler, e olduğu gibi, gelecek nesillere intik Meselâ, ailede, haylaz ve ahlâksız bir

bize kadar erişemiyen ve Mehmed De-
(2) tarafından yazılan farsça manzum
ık Şehnamesinin de bulunduğunu sanı-
Mes'ud Komandaki diğer tek yazma-
gün kaybolmuş bazı kitaplardan istifa-
ildiğini de açıkça göstermektedir. Hattâ
ardan birinde bulunup Karamanlı Ni-
Mehmed Paşanın Arapça Osmanlı ta-
eki Osmanlı şeceresine uyan bir şecere
evkalâde dikkati çekmektedir. 14 üncü
Anadoluda kuvvetli bir tarihi anane
ğı ve şifahî ananelerin de kitaba geç-
nlardan biraz başka türlü olduğu an-
yor.

— Mes'ud Komandaki yazmaların son
a kadar Anadoluda başka kopyaları ol-
da akla gelmektedir. Beni böyle düşün-
sevkeden sebep şudur: Amasya tarihi
ihi merhum Hüseyin Hüsamettin Ho-
k yazdığı eserlerde, gerekse ağızdan
malûmatta bazan hiç kimsenin bil-
tarihî vakalardan, şahıslardan bah-
. Merhum, eski usule göre her zaman
zikretmediği için bunları nereden
sorulduğu zaman bazan hatırlıyamaz,
da yanan kitaplarından birinin adını
. Pek çok malûmat için bugün mev-
ı bir kaynak gösteremeyişi bazan şüp-
ıdırırdı. Halbuki Mesut Komandaki
ır gösteriyor ki merhum Hüseyin Hü-
in Hoca bunları uydurmamış, Mesut
ı yeni bulduğu bu görülmemiş yaz-
gibi pek çok eserleri vaktile görüp oku-
ıkat adlarını zikretmemiştir. Hüseyin
tin Hocanın gördüğü nüshalar her
bugün Mes'ud Komanın elinde bulu-
ılar değildi. İhtimal ki o bunları
da bulup görmüştü. Bu da göster-
Anadoluda daha hususi ellerde pek
'li tarih kitapları vardır.

Ünsî Şehnamesindeki hususiyetlerden
Selçuk Hanedanı âzalarının adlarıdır.
rdan bazıları şimdiye kadar bilinen-
namaktadır. Ünsî, Anadolu Selçüklü-
Torus Buğa» ile başlatmaktadır. On-
ra da oğlu «Kutluğ Han» gelmekte-
ne kadar Ünsî iki tane Torus Buğa-
ısetmekte ise de bunun bir yanlışlık
bellidir. Belki bu iki Torus Buğadan
; Selçük Beğdir. Çünkü Ünsî, To-
nın 120 yıl yaşadığını söylüyor. Ma-
ki Selçük Beğ de bir asırlık bir ömür
Kutluğ Hanın bizim bildiğimiz
; (3) olduğu anlaşılıyor. Çünkü Ün-
Alp Arslanla çarpışarak şehit düş-
bildiriyor. Kutluğ Handan sonra da
ğlu Saltuk Alpın geçtiğini söylüyor.
ık Alp, Anadolu fâtihlerinden ilk
Selçük sultanı olan «Süleyman» dır.
tuğun adına Süleyman dediler.
'eneğine göre de Rükneddin derler»
ıni Selçük sultanlarının Türkçe adla-
aşka Arapça adları ve ünvanları ol-
da anlatmış oluyor. Buna göre Sü-
ı asıl adının Saltuk olması pek muh-

Yine kılâsik bilgiye göre Süleymandan sonra Anadolu Selçük tahtına Davut geçtiği halde Ünsiye göre Kuntav geçmiştir. Yani, Davudun Türkçe adının da Kuntav olması muhtemeldir. Zaten Anadolunun ilk alındığı sıralarda Selçuk sultanlarının henüz millî ananeleri kuvvetle muhafaza ettikleri bir sırada Süleyman ve Davut gibi gayrı millî isimler taşımaları da biraz aykırı düşüyordu. Buna göre Süleyman ve Davudun islâmî isimler olup asıl adlarının Saltuk ve Kuntav olması ihtimali kuvvetlidir. O halde kılâsik şecere ile Ünsî şeceresine göre ilk beş âzanın adları şöyledir:

Kılâsik şecere	Ünsî şeceresi
Arslan	Torus Buğa
Kutlamış	Kutluğ Han
Süleyman	Saltuk Alp
Davut	Kuntav
Kılıç Arslan	Kılıç Arslan

Ünside bundan sonrası pek az farkla kılâsik şecereye uymaktadır. Yalnız pek kısa hükûmet süren veya hükümsüz kalan Dördüncü Kılıç Arslanla Üçüncü Keyhüsrevi ve 17 yıl sultanlık eden Üçüncü Kılıç Arslanı zikretmiyor. Bir de Üçüncü Keykubadı 707 hicride ölmüş gibi göstererek İkinci Mesudun ölümünü onunkiyle karıştırıyor.

5 — Ünsî Şehnamesi, zikrettiği tarihî vukuat bakımından da mühim bir eserdir. Eski bir nüshasının bulunması çok arzu edilir. Çünkü başka kitaplarda bulunmayıp yalnız Ünside görülen bazı Selçük kumandanlarının adları kısmen doğru ise de kısmen bozuktur. Eski bir nüshada bunların doğru olarak ele geçeceği umulabilir. Her halde iyi bir tarihî tenkidden geçirilmek şartile Ünsî Şehnamesi, tarihimizin bazı yerlerini biraz aydınlatacaktır. Hicrî 1161 de istinsah edilmiş olan nüshanın hakikatte daha sonra istinsah edilmiş olması ihtimalini de göz önünde bulundurmalıdır. Yani 1161 den daha sonra her hangi bir müstensihin, 1161 tarihli nushayı kopya ederek kendi istinsah tarihini koyması ve Hafız Hasanın ketebesini koymakla iktifa etmiş olması muhtemeldir. İhtimal ki farsça bilmiyen bu müstensihin kitabı biraz daha bozmuş olması ihtimali kuvvetlidir.

***

Bütün bu ihtimalleri dikkate alarak Mes'ud Komanın bu şehname ile Türkiyata pek büyük bir hizmette bulunmuş olduğunu söylemeğe mecburuz.

ATSIZ

(2) Bu şair tarihçinin adı bilinmeyip mahlası «Dehhânî» diye biliniyordu. Adının Mehmed olduğu ve Tarsus civarındaki Dehan köyünden çıktığı, Mes'ud Komandaki yazmalardan biri sayesinde anlaşılmıştır.

(3) Umumiyetle «Kutulmuş» diye yazılan bu adın doğrusunun «Kutlamış» olacağını sanıyorum. Enverinin Düsturnamesinde böyle olduğu gibi Türk ad verme ananelerine de uyuyor. «Kutulmuş» un Türkçede mânası yoktur. Halbuki «Kutlamış» adı «Sülemiş», «Eltutmuş», «Aydoğmuş» gibi adlara uyuyor.

ASKER DUASI

Biz yalvarır iken söyle amin,
Duamızı kabul eyle, amin.

Ziya Gökalp

Tanrım; yüz çevirme, işim hak ola,
Kalbim ışıl ışıl, bemberrak ola,
Dost düşmana karşı yüzüm ak ola,
Rabbim beni işit, nazar kıl bana,
Kendi toprağımı mezar kıl bana.

Ekin ektim bel bel, biçemedim oyy....
Yarin sunduğunu içemedim oyy....
Hoş bir an kendimden geçemedim oyy...
Tanrım; kendi derdim gam değil bana
İstemem ağlasın, yansın il bana.

Ne bir yüz ararım, ne de bir visal,
Bunlar yalnız bana ait bir masal,
Tanrım toprağıma bet, bereket sal,
Başaklar göğersin bire yüz gelsin,
İşimiz kalbimiz gibi düz gelsin.

Tanrım: milletimi gün gibi kayır,
Gönülleri güldür, açları doyur,
İçimizde kirli ne varsa ayır,
Rabbim: esirgeme ver umut bize...
Biz bizi görelim ışık tut bize.

Şehir, köy demeden bizi cuşa ver...
El ele, iç içe, ve dış dışa ver..
Ruhumuzu nurlu bir bakışa ver..
Açsın Ayet gibi okusun bizi,
Bağlasın, bağlasın dokusun bizi.

Türküm: düşmanımı görür sezerim..
İmanım dağ gibi metin gezerim.
Tarihimi yeni baştan, bezerim.
Tanrım beni işit.. artık yet bana..
Yurdum için ölmek nasip et bana.

Orhan ASENA

AKŞAM

Dal uçları kıvrılan bir şerit gibi yandı.
Bazan bir kanat sesi, bazan bir damla kandı,
Dağlarda lâcivertti, ufuklarda dumandı
Köpüklenen sularda bir pırıltıydı akşam.

Seni andım içimde duygular başkalaştı,
Şimdi akşam gözümde pırıldıyan bir yaştı
Sahilde bir kadının profili tunçlaştı.
Yelkenlinin çizdiği bir kızıltıydı akşam...

Leman ÇİÇEKDAĞI

BAŞTANBAŞA EFSANELERLE DOLU

URFA

◆◆

Yazan :
Rıza YALGIN

◆◆

Urfa şehri

Göl kıyısında Halil - İbrahim türbesi

İnsan Urfanın adını düşünür düşünmez hafızasının esrar dolu sihirlerle dolduğunu âdeta gözüyle görür gibi olur.

Milâttan çok önce kurulmuş devasa Urfa surları; tabiat yaratırken bile fevkalâde bir itina ile taksim edilmiş o güzelim suları ve şehrin kurulduğu durum; halkın ağzında ve ruhunda yaşıyan efsaneler hep bu şehir hayallerinin üstünde duran gölgeler gibidir.

Alnında nurunu taşıyan «Muhammed» in Ben İbrahimin neslindenim, dediğini insan ilk defa bu «Ur» şehrinde hatırlar.

Şu halde tam Turani olan İbrahime bağlanan büyük peygamberin Urfa ile görülen bu ilişiği hiç şüphe yoktur ki, Ceziretü-l Arap kıtasının samilerini düşündürmek zoruna kor.

Urfanın esrarı yalnız bundan ibaret de değildir. Orada birbirine tezat teşkil eden Nemrutlar, cinayetler, hak ve adalet üzerine kurulmuş itikatlar ve bunların arasında kendi yaptığı putunu kendi kıracak kadar kuvvetli karakterlerin de yaşadığı ayrı ve daha büyük bir sırra müntehi olur.

Kehriz çayı etrafında kurulan ve otuz binden fazla nüfusu besleyen bu şehirde bir Halil-İbrahim, bir Ayn-i Zeliha, gölü vardır. Her şehre nasip olmıyan bu tabii göller Urfa'yı tarihi kadar tabiatıyla da zenginleştirmiştir. Bu iki suyun akıntıları şehri dolaştıktan sonra Berki-İbrahim denilen göle dökülür.

Ayn-i Zelihadaki balıklar ise oldum olasıya mukaddes sayılan yüzerlerdir. (*).

Burada İbrahimin Ateşalanı göl olmuş, burada gölü ilk kuran balıklar İbrahime merhamet etmiş; şimdi bu balıklar kâh harp eder ve kâh binlerce dede hurafevi dermanlar bulur. Böyle aziz bir folkloru yaşatan ve herkes tarafından hürmet ve yardım gören balıklara üstat bay İsmail Hakkı Baltacıoğlunun takriben: « Balığı bile harbe giden böyle büyük bir millet nerede bulunur?» dediğini hatırlamamak mümkün müdür?..

Tarihte Urfanın en eski adı «Ur», «Urhoy» dur. Araplar bu şehre ötedenberi ha» demişlerdir.

Urfa; Asur, Eti, Yunan, Roma, donya, Selefkos, İran, Arap, Bizans rinde de malûm ve mukaddes olan dedir. (**)

Ancak Urfa'yı Urfa eden Türk dir. Orta Asya akınlarında Fıratta da dan önce Urfayı gören Türk boyları: da âşık olmuşlardır. Çünkü: burada Bayındır ve daha başka Türkmen

---

(*) Adını hatırlıyamadığım bir kitabında bu balıkların ta eski za danberi mukaddes olup yenilmediği maktadır. Ayn-i Zelihanın sathı 1 lil-İbrahim'in sathı 4500 metredir.

(**) Bak: Kamusu-âlem Urfa b Hayat Ansiklopedisi sayı: 10, sayfa:

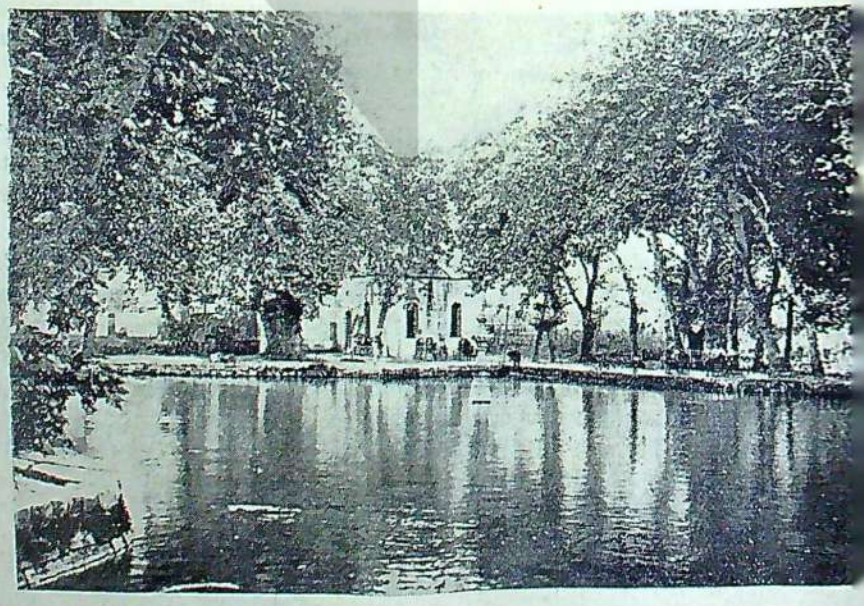

Urfada Ayn-i Zeliha gölünden bir manzara

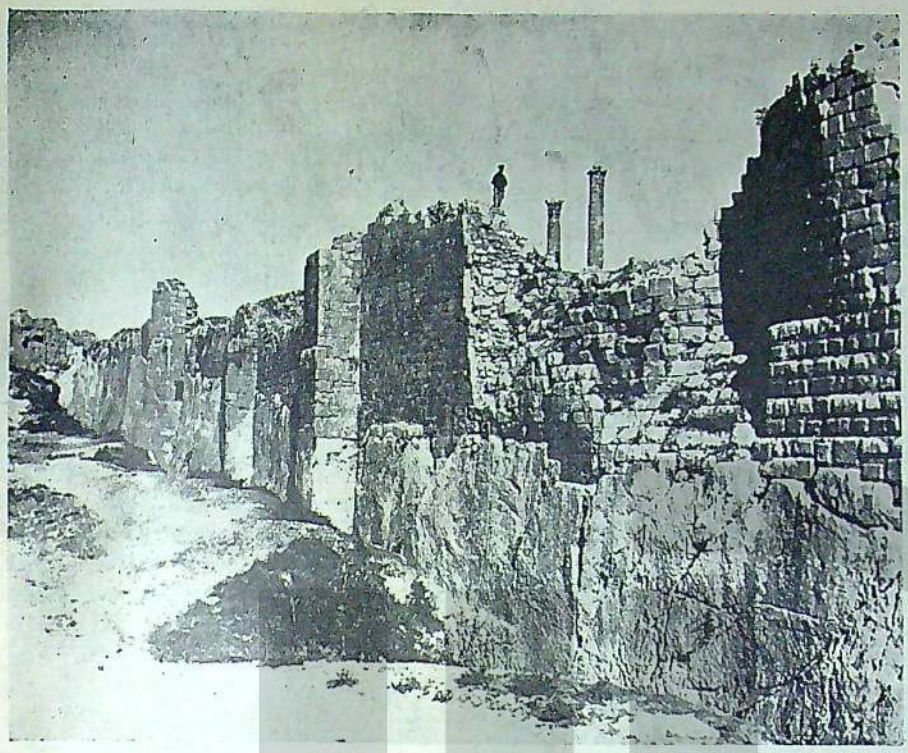

Urfa kalesi ve halkın Nemrut mancınığı adını verdiği Roma sütunları

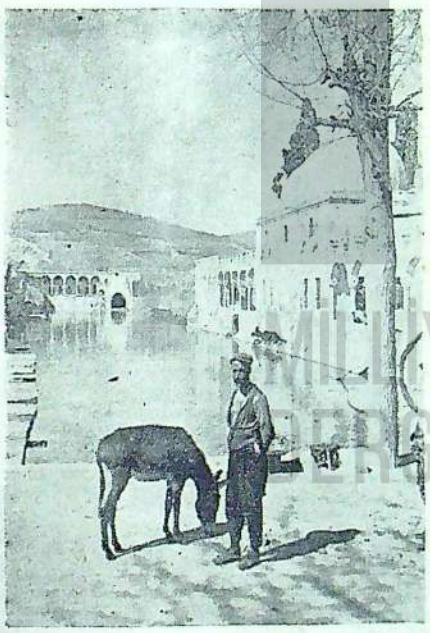

Halil - İbrahim camii ve göl

nın başbuğ soyları hâlâ saygıyla anılmaktadırlar.

Urfanın az batısında iskân Türkmenlerinden Beydili, Barak, Elbeylioğlu, Bayındır oymaklarının vaktiyle beğleri bu şehirde saltanat sürmüş olduklarını yine Türkmenler ballandıra, ballandıra anlatmaktadırlar. (***)

(***) «Cenupta Türkmen oymakları» ım 1, sayfa: 6 nın tahşiyesinde Urfada ayındır Reisi Sait bey, diğerleri ise Urfa ylerindedir.

Urfanın en meşhur mâbedi İbrahim Halilullah camii ile onun türbesidir.

Bugün güzel hastaneleri, caddeleri ve mükemmel hükûmet sarayı ile her türlü istirahate yer vermiş belediyesinin faaliyetini şükranla anarken bu mübarek yurt köşesini görmek ve pek yakininde Harran Asur harabelerini gezmek isteyen yurttaşlara Cerablustan sonra Akcakale istasyonunda inerek Urfa'yı geçmemelerini tavsiye etmek benim için turistik bir borçtur.

R. YALGIN

Altın anahtar

— 5inci sayfadan mabat —

mayis ayında çok darda kalmış, ve Fransa Hariciye Nezaretinden bir memuru taltif için, kendi eşyasını rehine koymak zorunda kalmıştı. Fakat, bu memur, ona, pek büyük bir hizmette bulunmuştu: Fransanın Moskova iş güderi Genet'nin, Fransa Hariciye Nazırı Montmorin ile muharebe için kullandığı şifreyi, ve keza, nazırın, Moskova ile muhaberede kullandığı şifreyi Rus sefirine satmıştı. Bu mühim (hizmet) mukabilinde, memur on bin lira, ve ayrıca da mükâfat istemişti. Simoline, kullandığı adamları, memleketine dönerken, kendinden sonra sefir gelen Novikov'a bile bildirmemiştir. O kadar ketum idi. Yalnız, ayda bin lira maaş bağladığı bir zatı yeni Rus sefirine takdim etti, ve giderken, onun dokuz aylık maaşını peşin olarak verdi.

***

İşte görülüyor ki: (Ak akça kara gün içindir) fikrini, insanlar gibi, devletler de tatbik ediyorlar. Fakat, bu, her yerde tatbik edilemez. Müverrih Charles Diehl de, Bizansın, bunu her yerde tatbika kalkışmasının biraz da dar görüşlük eseri olduğunu, haklı olarak yazmıştır: Bazı memleketlerin halkı gayet mütecanis ve son derece vatanseverdir. Oralarda, yerli halkın böyle şeylere tenezzül etmiyeceği aşikârdır. Altın anahtar, yalnız, yurt ülküsü peşinde koşan sahici yurtseverin kapısını açamaz. Bu harp başlamadan önce, Hitlerin, Yahudileri Almanyadan çıkarmasının bir sebebi de, bence, bu olsa gerektir.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Urfada Süleymaniye camii

DELHİDEN ÜSKÜDARA

Tefrika : 10 Yazan : BARKIN

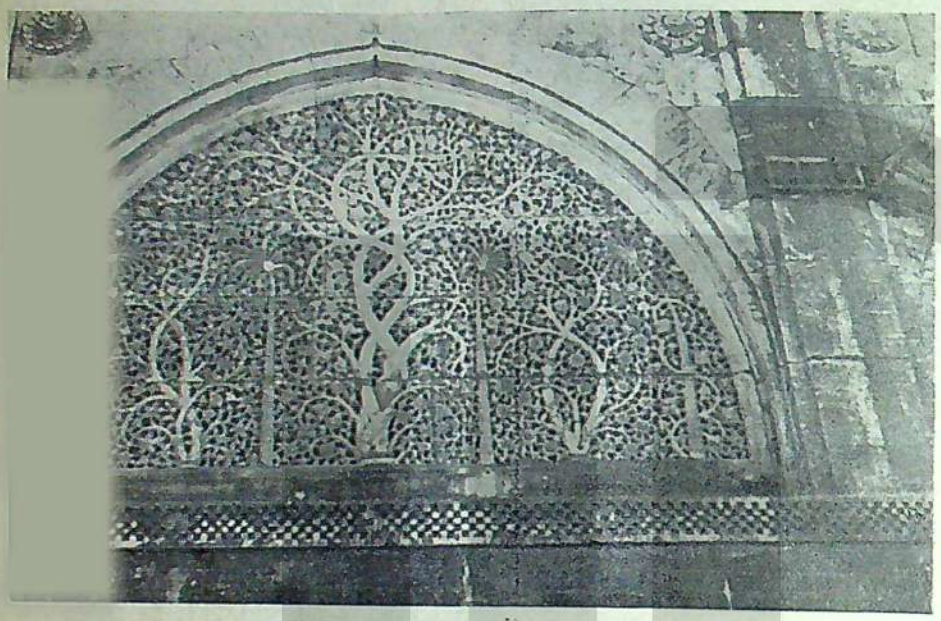

Ahmetâbatta Bahadur denilen iç kalenin şimalişarkî köşesindeki Seydi Seyyid camiinin taştan oyma nefis pencere kafesleri (XV. asır sonları)

Güneş şimdi epey çıkmış, ortalık sıcak, ş yavaş (Mandakni Kund) a döndüm. yol arkadaşlarım orada bir gölgeliğe mışlar. Etrafta o kadar sükûnet var ki, n hayali haricin tesirlerinden kurtula- alabildiğine işliyor. Fikrimde bir âlem, arihi, Hint mitolojisi, Allahları, kah- anları, tarihi şahsiyetlerile harekete geldi. da Pramarın heykeli âdeta kollarını gibi! Bir müddet burada durdum bu hayal âlemi içinde kayboldum gittim. dönmek zamanı geliyordu. Arabayı diler. Yokuş aşağı olduğundan binmek- bir zarar yck. Yolun başına kadar gel- , orada rikşaya bindim. Süratle otele doğ- gitmeğe başladık.

Otele gelince rehberi buldum, rikşayı raktık. Dilvara mâbetlerine yollandık. abetler otelden pek uzakta değil. Burada ilâdın 11 inci asrı başlarından 13 veya 14 i asrına kadar geçen üç asırlık bir za- da beş mâbet yapılmış. Mâbetlerin hep- bir (Tirtankar) namına yaptırılmış. Yu- rıda Canya dininden bahsederken (Tir- kar) lar hakkında malûmat vermiştim. ara mâbetlerini inşa tarihi sırasile gez- k ve böylece Hint mimarisi ve dekoratif ının inkişafını takip etmek istedim.

Beş mâbetten birincisi Tirtankar Adeş- var namına Seth Bimal tarafından 1031 milât yılında yaptırılmış. Seth bir nevi asalet veya mezhep ünvanı gibi bir şey, Canyalarda çok kullanılıyor.

Onun yanında 27 nci Tirtankar Nemnat namına ve (Raçpot) kıraliçelerinden (Rana Birdhaval) ın vezirlerinden Seth Vastupal tarafından 1231 milât yılında inşası tamamlanmış olan ikinci mâbet var ki Abu dağındaki mâbetlerin en muhteşemi, en sanatlısı işte budur. Bu mâbet 125 milyon Hint rupyesine (takriben 10 milyon İngiliz altını tutar!) malolmuş.

Sonra siyah mermerden sütunlarile gayet olgun bir sanat ve işçilik gösteren üçüncü mâbetle biraz daha ufarak tutulmuş olan 4 üncü ve beşinci mâbetler var. Bunların hepsinden burada bahsetmiyeceğim. Hint sanatının inkişafını incelemek istiyen bir kimse için (Abu) dağındaki bu mâbetler âdeta birer mekteptir. Burada Hint dekoratif sanatının her çeşit örnekleri görülür.

En muhteşemi, ziynetlisi ve en masraflı malzeme ve işçiliği olan Nemnat namına yaptırılan ikinci mâbettir.

Bu mâbedin ilk giren seyirciye verdiği tesir cidden çok derin, âdeta sarıcıdır. İnşası uzun seneler süren muhteşem yapıda kimbilir kaç bin sanatkâr kaç seneler çalıştı! Bunların senelerce göz nuru dökerek emekle vücuda getirdikleri heyke kabartmalar, süsler, dekorlar âdeta c gibi ürperiyor. En müstesna, en yüksek viden inşa malzemesi üzerinde tecelli e bedii heyecan mâbedin havasında uçuşı gibi. Nefis mermerler ve renkli taşlar üz rinde titreşen bir hava köşelerden bu lardan kalkıp insanın içine giriyor. Ruhu sirayet ediyor, insana garip bir heyecan şatıyor.

Bu mâbetler 24 Tirtankardan hangi tankar namına yapılmışsa ortasında or

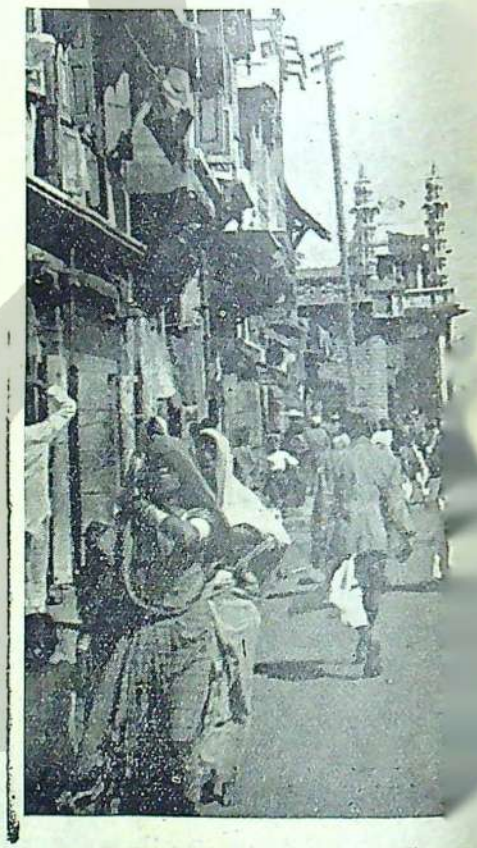

Ahmetâbatta Cevheri Vada semtinde bir sokak manzarası

büyük bir heykeli var. Bu heykel (Nemna mâbedinde altından olup üzerinde kıyn mücevherat mevcut ve mâbedin ortasınd bir höcre içinde kapalı. Kimseye göster yorlar. Nöbetçiden rica ettim. Bana kap üstündeki deliklerden bakmama müsa etti. Gözleri galiba zümrüttendi. Korku bir pırıltısı vardı. Bu heykelin bulundu bölgenin etrafında revaklı bir galeri var

Sabarmati sahilinde zengin yalıları

galeriye geri kalan 23 Tirtankarın mer-den heykelleri oturtulmuş. İşte Canya ıetlerinin tertibi hep böyle. Öteki mâ-rde de ayni tertip. Ama bazıları ufak arı daha büyük. Yâni kısaca tarif et-lâzım gelirse şöyle diyebiliriz: Mâbet nalı şeklinde bir galeri ile çevrilmiştir. açık yeri mâbedin kapısı olup merdi-inilir, ortasında sütunlu bir hol var-ve bu hol nalın kavsinin tam ortasında nan kapalı bir höcreye varır. Bu höc-büyük Tirtankarın kıymetli heykeli ve şeklindeki galeri içinde de geri kalan 23 ankarın mermerden heykelleri vardır. erinin üstünde ufak kubbeler ve mâbe-ortasında da sivri çatı şeklinde yüksek kısım vardır.

Galeri içindeki heykellerin gözlerini etli taşlardan yapıyorlar. Buradaki lin gözleri de parlak necef kristalin-yapılmış. Bu süsleme tarzı biraz zevk-görünüyor, amma tuhaf, yarı korkunç bir var. Necef kristal ışıldıyor ve hey-kelin camit kalıbında bu gözler insana âdeta hayat nuru ile parlıyor, kırışıyor gibi geliyor. Hint sanatında, bilhassa cenubi Hindistandaki Dravidien sanatta bu korkunçluk ve dehşet intıbaı âdeta güdülen bir gaye gibidir, Canya sanatında da bu temayül kendisini gösteriyor.

Mâbetlerin kapılarında Hindu dininin baş Allahları olan Şiva ve Vişnonun kabartmaları var. Mâbet nöbetcileri de Hindulardan, asil kanının işareti olan boynundaki beyaz şeridile burada bir Brahmenin resmini aldım. Hindistanda çok mezhep ve dinler vardır derler, fakat Hindistanda çok gezildiği ve bu işler üzerinde epeyce durulduğu zaman görülüyor ki Hindu dininin esas karakteri diğer dinlerde dahi muhafaza olunuyor. İslâmlık tabii bundan müstesnadır. Asıl temel eski Vedik dininden azan Brahmanizmdir ve bugünkü Hindu dini ve bunun muhtelif mezhepleri ile Buda ve Canya dinleri bu temel üzerine kurulmuştur. Bu sebepten mezheplerin çokluğuna rağmen bütün Hindistanda müşterek bir dini terbiyenin verdiği ahlâki bir vahdet, müşterek bir içtimai terbiye vardır.

Ahmetâbatta Tin Dervaze denilen zafer kemerleri

Mâbetlerde saatlerce kaldım, sonra yavaş yavaş otele döndüm, akşama doğru (Aborad) a gidecek son otobüsle istasyona döndüm.

İstasyonun civarında epeyce büyük bir kasaba var. (Aborad) a inenler doğruca (Abu) dağına çıktıklarından burası, demir yolu üzerinde olmasına rağmen Hindistan Avrupa tesirinden uzak kalmış iç şehirleri manzarasını gösteriyor. Buranın evleri pek tuhaf: Bütün aile hayatı evin alt katında geçiyor. Üst katlarda neler var bilmiyorum. Alt katlar dükkân gibi. Her tarafı açık. Evin odaları da bölmelerle değil perdelerle ayrılmış, ailenin bütün mahremliği sokaktan ve karşıki evlerden görülüyor. Sanıyorum ki bu civar Hintlilerinde mahremlik hissi yok. Her şey açıkta. Şimdi akşam olmak üzere, gurubun hüzünlü kızıllığı her tarafı tutmuş,

Bir de baktım kenardaki duvarın üstünde kocaman bir maymun hiddetle bana bakıyordu...

yakılan ocaklardan çıkan tuhaf kokulu bir duman bütün yollara inmiş. Kasabanın ortasından geçen cadde pazar yeri olacak, dükkânlarda ışık yakmışlar, canlı bir cemiyet hayatı, bağırıp çağıran satıcıları, çaycı dükkânlarında hararetli konuşmalara dalmış yarı çıplak insanlarile gözümün önünde rüya gibi kaynaşıyor.

Şehir Abu dağı gibi serin değil. Artık girmekte olan geceye rağmen ağır bir sıcaklık var, vücudum yanıyor gibi. Zaten de yoruldum artık. Varayım istasyona gideyim.

Ahmetâbada doğru

Tiren geç gelecek. İstasyonda kimseler yok. Hindistan istasyonları o kadar konforludur ki tarife sığmaz. Bekleme salonlarında hasırdan uzun iskemleler vardır. Portatif şiltelerini açanlar bunların üstüne uzanırlar, rahatça uyurlar. Duş ve banyo yerleri vardır. Sıcak günlerde buraları birer sığınak gibidir. Tiren geç geleceğinden ben de soyundum, bir soğuk duş yaptım, ferahladım. Gördüklerimi yazmak ve yarın göreceğim yerler için hazırlanmakla vakit geçirdim.

— Arkası var —

MİLLİ KÜTÜPHANE

F A T İ H

Yazan : Nejdet Sançar

Fatih Sultan Mehmet, Türkiye padişahlarının en büyüklerindendir. Tarihimizin parlak bir çağında başa geçmiş; kahramanlığı, zekâsı, azmi ve gücü ile devletimizi dünyada birinci duruma çıkarmış ve otuz yıl kadar süren padişahlığı zamanında Türkiyeye en kutlu çağlarından birini yaşatmıştır.

Babası İkinci Murad'ın ölümünden sonra tahta oturduğu zaman, henüz yirmi yaşlarında bir gençti. Fakat bu yirmi yaşlarındaki gencin kafası en çetin işleri başaracak kadar olgundu. Otuz yıllık bir zaferler ve başarılar çağı bunu dünyaya gösterdi.

Fatihin padişah olduktan sonra ilk büyük zaferi İstanbulun alınmasile başlar. Ataları bu işin ardında koşmuşlar, başarı kazanamamışlardı. O büyük adamların başaramadıkları işi yapmayı, bu genç gözüne kestiriyor, bunun için gereken gücü kendisinde buluyordu. Bizans imparatorunun, Rumelihisarını yapmaktan vazgeçmesi ve vergi kabulü için gönderdiği elçiye verdiği ağır karşılıkta şöyle demişti :„Anadolu kıyıları islâm olduğundan, Rumeli kıyıları ise, sizler orayı koruyamadığınızdan benimdir. Efendinize deyiniz ki şimdiki padişah daha öncekilerin yapamadığını yapacaktır. Atalarımın istekleri bile benim gücümün yettiği yere yetişemezdi; Sizin gitmenize izin veriyorum. Fakat bundan böyle sizler gibi elçiler gelirse diri diri derilerini yüzdürürüm..»

Bu sözler boş bir öğünme değildi. Genç Fatih, gerçekten bu işi yapabilecek kadar büyüktü. Bunun için hazırlandı, pilânlar tasarladı. Doğu Roma İmparatorluğuna son verecek olan savaşa başladığından elli üç gün sonra maksadına ulaştı. Türk ordusu 29 mayis 1453 de İstanbula girdiği zaman tarihin bir çağı bitiyor, yeni bir çığır açılıyordu.

İstanbulu Türklüğe ebediyen kazandıran Fatih, bu büyük işten sonra, milletimizin ve devletimizin geleceği için, birçok savaşlara girişti. Bazan kumandanlarını gönderiyor, bazan da ordularının başında savaşarak zaferleri kendisi kazanıyordu. Fakat Fatih yalnız zaferler kazanmakla kalmıyordu. O kadar büyük, o kadar güçlü idi ki, bir yumrukta haritadan devletleri siliyordu.

Doğu Roma İmparatorluğundan sonra, Fatihin gücü önünde yıkılan devletler Sırp ve Bosna kırallıklarile Trabzon Rum ve Cenevizin Karadeniz müstemleke imparatorluklarıdır. Bunlardan çöküntüye ilk uğrıyan Sırp kırallığı oldu. Fatihin orduları bu ülkeye yaptıkları üç savaşın sonucusunda, 1459 da, Sırbistanı yokettiler. İki yıl sonra, Bizansın doğu kolu olarak Karadenizde yaşamakta olan güçlü Tırabzon devleti de Türk ordularına boyun eğmek mecburiyetinde kaldı. 1463 de Bosna kırallığı da ayni sonuca uğradı. İstanbulun zaptında Fatihe güçlük çıkaran Cenevizliler ise bunu pek ağır ödediler. 1475 de Karadenize açılan Türk donanması, Cenevizli İtalyanların elinde bulunan limanları az zamanda zaptederek Kırımı Türkiyeye ekliyor ve bu İtalyan imparatorluğunu Karadenizin sularına gömmüş oluyordu.

Fatih, bir yandan haritadan devletleri silerken, bir yandan da Türkiyeyi genişleten ve güçlendiren diğer bir takım zaferler kazanıyordu. Ondan en çok yumruk yiyen İtalyanlar olmuştu. Ulu padişah, Cenevizli ve Venedikli İtalyanları karada ve denizde yaptığı her savaşta yeniyor, onların kolunu kanadını kırıyordu. Cenevizlilerin elinden 1461 de Amasrayı, bir yıl sonra Midilli adasını almış; Venedikliler de Morayı ve Agriboz adasını Türk İmparatorluğuna bırakmak zorunda kalmışlardı. Onun zaferler ardında koşan orduları, bundan başka, Romenleri vergiye bağlıyan ve Türklere düşmanlık yapmış olan Arnavutları, Arnavutluğun dağlarında tepeliyen savaşlar da yapıyo

Fatih, bu zaferlerile Türk düşmanla ezerken, Anadolu Türklüğünün birliğini mamlamak için de vuruşuyordu. Onun ğında bu birlik iyice kurulmuş, kurduğu birlik için büyük bir tehlike ol beliren Akkoyunluların güçlü beyi Uzun san da 1473 de yere serilmişti.

Büyük Fatih, tarihimizin sahifele geçirdiği bu kadar zafere çok mühim tanesini daha ekliyecek, İtalyayı da al 1480 de donanma göndererek Napoli lığına ait bulunan Otrant limanını mıştı. Eski Roma İmparatorluğunun daki çürümüş kolunu bir yumrukta Türk padişahı, Batıdaki birlik halinde lunmıyan bölümünü de elbette yutac Çizme, korku içindeydi. Çünkü Fatihin demek olduğunu biliyorlardı. Fakat onları yalnız korkutmakla bıraktı. Koca dişah hastalanıp, ölünce, tarihin en sahifelerinden biri tamamlanmadan Bu ölüm haksız ve yersiz gelmişti. Tan büyük hükümdara bir iki yıl daha verseydi, tarih başka bir şekle bürüne O, bunu yapacaktı. Yıllarca önce İsta zaptedip atı üzerinde büyük bir alayla girdiği zaman, genç fakat büyük Fatih, kerlerine şöyle demişti: «Şu parlak kazandığımdan dolayı Tanrıya şükredi Fakat Tanrıya ayrıca yakarıyorum ki hıristiyanlığın merkezi olan eski Rom mak için de güç versin. İşte o zaman sem gözlerim mesut kapanır..»

Ölüm bu isteği yerine getirtmedi. buki bu büyük padişah, gözlerini mesu pamıya lâyıktı. Belki de Tanrı onun bi lüğüne yakışmıyan kusurlardan dolayı kendisinden esirgemişti.

Fatih, yalnız büyük bir kahraman büyük bir asker değildi. Devlet adamı, bilgin, kanuncu ve siyasî idi. Çok sertt vaşlardan önce hazırlık buyurur, s nereye olacağını söylemezdi. Böyle bir lığın sebebini soran bir kazaskere büy kızgınlıkla «Eğer sakalımdan bir kıl lığın sebebini bilmiş olsaydı onu çıkarıp atardım!» diye bağırmıştır. Zaten bu kahraman, bu kadar asker, bu kadar devlet adamı ve çok sert olmasaydı, ç zaman arkasında Avrupanın en güçlü leti olan Türkiyeyi bırakamazdı.

Nejdet SANÇ

BİR GURBET KUŞUNA

A kuş!. ne ötersin ayva dalında?.
Güz geldi leylekler, turnalar gitti.
Boynu bükük kaldın gurbet elinde,
Bağlar bozuldu hep şenlikler bitti.

A kuş!. Garip hâlin dokundu bana.
İçimi dağladı yanık ötüşün.
Çırp kanatlarını, çırp, haydi gene
Titresin gözünde en tatlı düşün.

A kuş!. A küçük kuş!. A dertli kuşum.
Sen de mi vuruldun yoksa güzele?
Hâlin nice bildir, ürkme, gel kuşum
Dönme gurbet elde uçan gazele.

Gaganda armağan bir dağ çiçeği
Haydi sıcak sıcak iklimlere git.
Yârin belki açık sana kucağı,
Yâr desin: «Dönüyor gurbetten yigit»

Kuşum, beni de al, beni de götür.
Özlediğim uzak uzak iklime,
Yüzümü, o mutlu topraklara sür.
Derdimi söyleyim ben başka kime?

Halim YAĞCIOĞLU

ilişiği kaçınılması mümkün olmıyan bir realite halinde tezahür edeceği halde müspet ilimleri, temeli felsefi bir kâinat görüşüne dayanan fikir sistemlerini hor gören Hamdi Başarın bize, tavuğun her gıdaklayışında bir yumurta yumurtlıyacağını hasse itiyadının, önünün bir metreden fazlasını görmiyen ilmile bildiren alelâde ampirizmden başka bir şey verebileceğine nasıl inanırız?

Hamdi Başarın, böylece, tahlili ve inşai bir metot olan tarihi maddeciliği yarım anlıyarak ve onu ampirizm ve politika ile karıştırarak içinden çıkılmaz garip bir compromis'ye vardırdığını müşahede ediyoruz.

Hamdi Başarın, inkılâptan sonra sanayiimizi kurmak gayesile tatbik ettiğimiz gümrük himaye sisteminin yaşıyan ekonomik muvazeneyi bozduğunu iddia etmesi de tamamile yanlıştır. Evvelâ, böyle bir muvazene mevcut değildi ki, onu bozmak mevzuubahis olsun. Sonra, bu himayenin tatbik edilmesinin inkılâp realitesile tam mutabıklık gösteren sebep ve zaruretlerini kısaca gözden geçirirsek, Hamdi Başarın paralojisi hakkındaki hükmümüzün doğruluğu kendiliğinden anlaşılan bir bedahete istihale eder.

İnkılâbımıza kadar memleketimizin ekonomik teşkilâtı (Wirtschaftverfassung) feodalite nizamile adlandırılabilir. Türkiye birçok mıntakalarında ayni mübadele devri yaşıyordu. Nakdi mübadele ve kıredi ekonomisi devri bir kaç şehirde yerleşebilmişti. İsmail Hüsrevin tam bir vesika olmak salâhiyetini taşıyan (Türkiye köy iktısadiyatı) adlı eserinde gözlerimizin önüne koyduğu gibi, Türkiyenin ekser yerlerinde aile ve köy ekonomisi hâkimdi. Tabiat ecnebiler tarafından istismar edilmekte ve esasen mahdut olan sermaye, yine onların elinin altındadır. Münakale ecnebilerdedir. Statik ve bilgi bakımından asırlarca ihmal edilmiş bir nüfus topluluğu. Ziraat geri ve extansif olduğundan bu sahadaki sermaye accumulation'u hemen hemen yok denecek kadardı. Hukuki nizam bütünleşmek ve teessüs bakımından sıfır. Biz ancak Cumhuriyetten sonra, siyasi inkılâbımızı ekonomik istiklâlle birleştirmek için, yeni bir hukuk nizamile milli bir ekonomiye geçmeye başladık. Devlet yorulmak bilmez hamlelerle ekonomik müesseseleri yabancılar elinden kurtardı. Demir yolları, deniz nakliyatı, muhabere ve bunları takiben ticaret ve kredi müesseseleri millileştirildi. Yeniden kurulmıya başlıyan milli sanayiimizi, hâmi gümrük tarifeleri ve Sanayii Teşvik Kanunu ile tam ve engelsiz bir tekâmüle kavuşturabilirdik. Proteksiyonizme hücum eden Hamdi Başar, devletin ve inkılâbımızın mümkün olanın en iyisini yaptığını, bu kelimenin sonundaki izm'den dolayı mı kabul etmek istemiyor? Tarihi misâllerini bol bol göstereceğimiz milli sanayileşme hareketleri, İngilterede, Amerika, Almanya, Fransa ve Avrupanın sanayileşmesini tamamlamamış bütün memleketlerinde bizimkinden başka türlü mü olmuştur? Hamdi Başar bunları bilir; fakat orijinal bir şey söylemek merakı, onu reel üzerinde tam uygunluk halinde düşünmekten meneder. Sistem tam mânasile bir tefekkür yapısına sahip olduğundan Hamdi Başarın ve Nazmi Topçuoğlunun, Avrupanın tekniğinden parça parça istifade etmek isteyip, sistemi reddedişleri tanzimatın teknikte garplı, tefekkürde şarklı dualist dünya anlayışından bir adım ileri gidemediklerini göstermesi bakımından dikkate değer!

Hamdi Başarın ideal ithalâtçılığı ile suçlandırdığı Ziya Gökalp, imparatorluğun çöküş devrinde yetişen ve imparatorluğun bütün unsurları teker teker milli şuura kavuşurken sosyal, ekonomik, ideolojik, ve daha birçok sebeplerle milli şuuruna musallat köstekler yüzünden bir türlü doğrulup kalkınamıyan imparatorluğun asıl kurucusu Türk unsurunun içinden fırlıyarak, bu köstekleri ilimle sanatkâr öfkesini barıştırmış bir şuurla ilk defa hücum eden mütefekkirimizdir.

Memleketimizdeki fikir anarşisini milli kalkınma emrinde ilk defa mazbut ve itiraz edilmez bir nizama bağlıyan odur. Garp ilmi, Tanzimattan sonra, bunları tam bir insicamla biribirine bağlıyacak felsefi tefekkür disiplininden mahrum olarak sadece teknik zaruretlerle memleketimize girmişti. Garp riyaziyesi, talimi gayelerle garptan alınmıştı; bunun için, İshak Hocada, Vidinli Tevfik Paşada, Büyük Hüseyin Efendide bu ilmin ana pirensiplerine dair hiç bir tefekküre raslıyamayız: Yalnız şekil. Tıbbiyenin kurulması ve Türk âlimlerinin etrafında toplandıkları «Mecmuai Fünun» da da felsefi tefekkürün en küçük işaretine raslamak mümkün değildir. Namık Kemal ve Ziya Paşanın bütün cehtlerine rağmen hem kendilerini, hem muakkiplerini Tanzimatın ana hastalığı olan teknikte garplılık, tefekkürde şarklılıktan kurtaramadıklarını görüyoruz. Garp tefekkürü bize edebiyat kanalile estetik inşalar halinde girmiştir. Bunun için bu tefekkür uzun müddet artistik şahsiyet sistemleşmeleri halinde kaldı.

Ziya Gökalp, bu kargaşalık, bu fikir hercümercinden, bu her taraftan gelerek, ayrı ayrı tefekkür parçaları, fikir kırıntıları halinde kalan tefekkür bütünümüzden realiteyi tam gören gözile, bir fikir sistemi vahdetinin ışığında memleket meselesinin imdadına koşacak bir çareler sistemi çıkarmasını bildi. O Türkçülük kalkınmasını islâmcılık ve garpçılıkla mezcediyordu. O zaman imparatorluğun muhafazası da bunu bir zaruret halinde emretmekte idi. Hamdi Başarın suç olarak gördüğü Ziya Gökalpın metodudur. Çünkü Ziya Gökalp, bütün yazılarında sosyolojiye dayanıyordu. Onun sosyolojisi, Comte'un ve Durkheim'in içtimai felsefesi idi. Comte'un pozitivizmini almak fikir ithal etmek ise, Taine'i, Tyndall'i, Renan'ı bir tarafa bırakalım; St. Mill, Spencer'i de suçlandırmak icabeder. Bu asrın başında pozitivizm metafiziğin ve Kant idealizminin dirilmesine karşı yeniden ihya eden Mach'ı, Cornel ve Üniversitemizin felsefe profesörleri Von Aster'i de suçlandırmamak haksızlık. Bu İngilizler ve Almanlar da memleketlerine tıpkı Ziya Gökalp gibi, fikirler, metot ithal etmiyorlar mı? Bunlardan ideoloji meydana çıkmıyor mu?

Ziya Gökalp, Türkçülüğü ilk defa sistemli olarak ifade eden mütefekkirdir. Garbi sermayenin tesirile korporasyonlar yıkılır ve Türk olmıyan unsurlar imparatorluktan ayrılma temayüllerile gitgide kalkınırken, imparatorluğun muhafazası ihtiyacı ve şuuru böyle bir sistemi zaruri kılıyordu. O, baş prensip olarak imparatorluğun muhafazasında Türklüğün kuvvetlenmesini şart koşuyordu. Bunun için de garbı, fikri tekniği ile bir bütün olarak almak, modernleşmek lâzımdı. Fakat islâm ümmetine mensup olduğumuz dinimizi, ıstılahlarımızı ordan aldığımız için onunla da bağımızı muhafaza edecektik. Modernleşmek için devletin lâik olmasını şart koşuyordu. Şeriye mahkemeleri kalkmalı; Evkaf meşihatten ayrılmalı; din bir vicdan işi olmalı; teknik, metot ve ilim garptan alınmalıdır.

Türk ailesini tetkik eden o; aile ahlâk, hukuk, ekonomi bakımından mülâa eden o; kadının iktisadi hayata girişini, müsavi hukuka sahip olmasını, tahsil etmesini, meslek kadını tipini müdafaa eden odur.

Milli şuuru mütemadiyen kamçılıyordu. Osmanlı tarihine karşı, Türk tarihi, divan garp edebiyatına karşı folklor, onun, milli şuurun eline verdiği gurur ve kendini tanıma vasıtalarıdır.

1916 da Tanin gazetesinde, kanunlarımızda esaslı tadilât yapılmasını ileri sürüyordu. Şark ilmi ve usulü terkedilmeli, İki mahkeme, iki bütçe, iki usul olamaz.

Burada Ziya Gökalpın diğer ana fikirlerinden bahsetmek istemiyorum. Onun dediği gibi, bu tekliflerinin inkılâbımız tarafından gerçekleştirildiğini burada işaret etmek, Ziya Gökalpın şanını inkılâbımızın hepimize ilham veren ve Avrupada çağ değişmelerine sebep olan ışığile aydınlatır. Ziya Gökalp Turancılığının doğrudan doğruya bir emperyalist hareket olmadığına Hamdi Başarın bilhassa dikkat nazarını çekerim. Bu, daha ziyade, bir kendini tanıma, bir tarih şuurunun gümrah bir kaynağı olmaktan ileri gitmiyordu: Mânası, tam kıvamında, milli hâtıralarında ve millî tarih şuurunda yaşadesini buluyordu. Fakat bir Hamdi Başar bunu, bu, bir milleti millet yapan tarih şuurunu ve hâtıraları, insan tarihini mâdi metotla kabataslak istihsalin tarihi olarak anladığı kadar kolayca anlıyamaz.

Vecdi BÜR

Tefrika No. 22

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Yürüyorum. Tramvay, pencerelerinin boş gözlerile bu asrî seyyaha bakarak yanımdan geçiyor!

Yürüyorum: Demir parmaklıklara dayanmış Rum kızları, basma entarileri deniz rüzgârile vücutlarına yapışmış, bellerinin, kalçalarının bütün çizgileri meydanda, akıntıyı zorlıyan bir çatanayı seyrediyorlar..

Gazino, camları uyku ile buğulanmış, karşı kıyılara bakıyor. Yalnız, bir masada iki sabahçı var: Şakaklarında damarlarının mor yılanları kıvır kıvır sarhoş. Durup bakıyorum: Yüzlerinin kırmızı şişleri içinde kaybolmuş gözleri, önlerindeki kadehleri bile görmüyor artık. İhtiyar garson, başı göğsüne düşmüş, köşede uyukluyor.

Yürüyorum.

Dudaklarımda bir yudum suyun hasreti, Kuruçeşme uzaklarda kalıyor..

Ortaköye giden yolun ağaçlıklı yamacı tutan yüksek duvarı altında, ter dökerek, her adımda biraz daha büyüyorum. Yeryer kopan binalar arada, deniz parçaları, birer mavi saat!

Her tramvay, irademin, cesaretin, kararımın üstünden geçiyor.

Arka arabalara takılmış küfeci çocuklara kıskanarak bakıyorum.

Beşiktaşa geldiğim zaman, gömleğimi ıslatan ter ceketimin üstünden elime değiyordu.

Gözlerimin önünden renkli kıvılcımlar oçarak, geldiğim ve gideceğim yolu düşündüm: Geçtiğim mesafe, geçeceğim mesafeye eklenip önümde uzadı, uzadı...

Fındıklı camiinin yanındaki geniş saçaklı çeşmeden sakalar su doldurıyordular. Her musluğundan, şeffaf burnalarla billûr bir halat gibi akan sulara, dudaklarım hasretle yanarak baktım. Toy gururum, iki avucumun pembe çanağına ağzımı, burnumu sokarak lıkır lıkır içmekten beni alakoyuyordu.

Köprüyü, yelek cebimdeki son metelikle geçtim. Sırat köprüsünü, hiç bir günahkâr, bu kadar güç geçmiyecektir.

Halicin durgun sularında ıslak kanatlarını çırpan şu martılar ne mesuttu.

Bir tek ümide koşuyordum: Edebiyat Dernegindeki bir sarı altın yazı parama... O zaman, kandil geceleri ölmüşlerinin ruhu için fıçı fıçı sular açtırıp sebil eden müslümanlar gibi, ben de bu susuzluktan yanmış ruhum için bir fıçı açtırıp başına geçsem, belki yine kanmıyacaktım..

Mecmua müdürünün yüzünde, âdeta uzviyetinden bir parça olan o ebedî tebessüm, bu sefer yoktu.

Kendisine kavuşmak için, bir masal kahramanı gayretile ne uzun yollar aştığımı sezmiş miydi yoksa?

Masasının yanındaki koltuğa oturduğum zaman, bir daha buradan kalkamıyacağım sandım.

Açlık ve susuzluk, derimin altında, nekahet günlerinin o gizli sıtmasile dolaşıyordu.

Böyle, karşılıklı ne kadar sustuk, bilmiyorum. Bir aralık, yürek çarpıntılarım arasında, belindeki anahtarı çıkardı, kasayı açtı, paraları saydı ve... tekrar kilitledi!

Kendi kendime düşündüm : Gitmek için kalksam mı acaba?.. Ya nezaketle elimi sıkar: Gün aydın! derse...

Yüzündeki kısık çizgiler arasından bakan gözleri, öyle sanıyorum ki, bütün içimden geçenleri okuyor...

Koltuğa, katî kararımla yerleştim: O hatırlamadıkça kalkmıyacaktım!

Köşede bir örümcek, ince ipliklerini tavandan duvara atarak ağını örüyor..

İsmail Gasprenski'nin masa üstündeki resmi, bizden fazla sessiz değil.

O kadar susuyoruz ki, cebimdek saatin tıkırdılarını işitiyorum.

Gözlerim, gizli bakışlarla, bir maymuncuk gibi kasanın kilidini kıcalıyor.

Dinlendikçe yoruluyorum.

Aptüllâtif Toktamış bir defter açıyor ve bir takım eski hesapları tekrar gözden geçirmeğe başlıyor.

Aklıma bir çare geliyor: Son şirimi, müdür beye, nasıl bulduğunu sormak... Ve soruyorum :

— Geçen sayıdaki manzume okudunuz mu? ...

— Okudum..

— Nasıl buldunuz?

— Çok güzel...

Ve gözleri yüzüme mıhlanmış gülümsüyor. Ben de gülümsüyorum. Ayni hareketsiz, donmuş tebessümle. Bu karşılıklı sırıtma ne kadar sürüyor bilmem. Aptüllâtif Toktamış, rüyadan uyanmış bir hayret çığlığile ayağa kalkıyor :

— Affedersiniz.. Sizin pır liranız var!

İlk sucuyu buluncıya kadar yürüdüğüm yol, bana, Bebekten Cağaoğluna kadar uzanan mesafeden de kısa gelmedi. Şimdi, seyyar bir hâl çalkantısile, Sirkecideki lokantaya doğru, cumbul cumbul yürüyorum.

***

Akşam, Şehnaz beni vapur iskelesinde karşıladı.

— Arkası var —

Seçme, Güzel Şiirler

Sen var iken..

Tanrım beni bu dünyada gayırma..
Ko, yanayım.. yanayım hep yanayım...
Canımı al beni âşktan ayırma..
Ko, yanayım.. yanayım hep yanayım...

Yanmayım da başka ne iş yapayım,
Sen var iken söyle kime tapayım?.

Yaşadıkça zevk, safaya diyetim..
Sana varmak: benim büyük niyetim.
Bırak beni bu zevkime kanayım..
Ko, yanayım.. yanayım hep yanayım...

Yanmayım da başka ne iş yapayım,
Sen var iken söyle kime tapayım?.

Erzurumlu YANIK

Akşam ve kayalar

Ey ulu çınardan düşen yapraklar!
Bu yosunlu taşlar, kara topraklar
Efsaneler saklar, yiğitler saklar..
Onlardan size hiç anlatmıyor mu?
Anlatmıyor mu?

Kayalar, kayalar, yorgun kayalar!
Batıda işlenen altın oyalar
Sizin kalbinizi oynatmıyor mu?
Oynatmıyor mu?
Sizdedir mazinin mutlu izleri.
Yanık türküleri, mertçe sözleri
Kulaklarınızı çınlatmıyor mu?
Çınlatmıyor mu?

Nevzat İSBİR

Palandöken

— Kıymetli büyük Cevad Dursunoğlu'na —

Ey ünlü kahraman «Dadaş» lar dağı,
Ey nurlu yolların şeref durağı..
Yiğitler meydanı, Tanrı otağı,
Sezadır ismine: «Şan» Palandöken...

Sendedir Tanrıya açılan kucak,
Sendedir sönmiyen mukaddes ocak..
Senden neler doğdu... neler doğacak,
Sendedir bozulmaz kan Palandöken.

Şehit gövdesinde açan çiçekler,
Başında uçuşan ruhları bekler.
Seni tebcil eder gökte melekler;
Sende söker fecir, tan Palandöken..

Sendedir «Kevser» den çok üstün sular,
«Cengiz» den, «Timur» dan kopan duygular.
Sende bilinmiyen daha neler var?..
Bir cihan taşırsın sen Palandöken.

Erzurumlu YANIK

Atam böyle buyurdu

Ne Mecnun'um ne Ferhat,
Ne âşığım ne Garip;
Ne «ah!» derim ne «heyhat!»
Ne mahzun ne mustarip,
Ne bir dert esiriyim...
Ben bir Türk askeriyim;
Bekliyorum bu yurdu;
ATAM böyle buyurdu...

G. GÖKTÜRK

Rüşvet

(Baştarafı 7 inci sahifededir)

(Divanda, azledilen defterdar, yenisine bağırdı: (Ey sarhoş herif! Çaldığın yüz ın akçayı ne yaptın?) (10-245).

(Rodos paşası Hüzzam zade Ali kaptan oldu. Çanakkaleyi muhasara eden Vedonanmasından kaçırarak Giride asgötürmeğe muvaffak oldu. Mükâfat olaüç tuğlu vezir yapmak istediler. Fakat tbe dört yüz bin kuruşa satın alındı, Hüzzam zade ise bunu veremedi vezir olamadı) (1650) (10-253).

(Paşaların debdebe ve sefaheti, ulema ve kadıların ahlâksızlığına müsavi idi. kaç dedikodulu mahkeme, kadıların remeydana koydu) 1650, (10-263).

(1650 de isyan eden esnaf cemiyetleri ahhasları padişaha şöyle söylediler: ahım, 16 kişi devletin haznesini sömürüyorlar!) (10-274).

(İbşir paşa, kızlarağasına kırk bin lira gönderdi) (10-304).

(Yeniçeriler ve Sipahiler and içtiler: Bundan sonra, devlet idaresinde intizam güdülecek, memurluklar, en çok para verenlere değil, en liyakatlilere verilecek, beyler ve kadılar ancak üç senede bir değiştirilecek) (10-306).

(Üçüncü Sultan Mehmed, bir kimseye birden fazla memurluk verilmiyecek, diye (hattı şerif), irade çıkardı) (1653), (10-333).

(Umumi ahlâksızlık ulema sınıfına da sıçradı) Rumeli ve Anadolu kazaskerleri Memikzade ve İmamzade, rüşvette selefleri ni fersah fersah geçtiler. Sahipleri öldü, bahanesile, kadılıkları sık sık satarlardı) (10-347).

(Mimar Kasım, bunak sadrâzam Süleymana, Köprülü Mehmedin sadrâzamlığa getirilmesini tavsiye ediyor. Süleyman: (Köprülü gibi fakir bir vezir devleti nasıl idare edecek?) diyor. Bu olay hakkında Hammer, haklı olarak şöyle düşünüyor: (Süleyman, bu suretle, paranın, dürüst ve temiz bir seciyeden daha kıymetli olduğunu sandığını açığa vurmuştu) (10-379).

(Defterdar Moralı, hakiki bir maliye sülüğü idi) (1660, (11-118).

(Köprülü Ahmet, zulümden hoşlanmaz, rüşvetten nefret ederdi. Şahsî menfaat düşüncesinden uzaktı. Hediyeye bile canı sıkılırdı. (11-434).

(Sonu gelecek sayıda)

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL